

ОЛИВЕРА В. РАДУЛОВИЋ*
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет

ИДЕЈНА И ЕТИЧКА АНАЛИЗА КЊИЖЕВНОГ ДЕЛА – ТРАГОМ МЕТОДИЧКИХ ИСТРАЖИВАЊА ПРОФЕСОРА МИЛИЈЕ НИКОЛИЋА

Професор Милија Николић је у свом раду *Идејна и етичка анализа књижевних дела* (Николић 1975: 232–251) нагласио да је у идејном слоју књижевне уметности садржана суштина образовних вредности и васпитних могућности. Да би се те могућности искористиле у настави, нарочито у ово немило време када треба неговати етички лик ученика и помоћу књижевности, треба имати на уму да у стварању идејног богатства дела учествује сложен уметнички организам, наглашава професор Николић и указује на идејни плурализам дајући примат етичким и естетичким идејама. Извори идеја књижевног дела налазе се у носећим сликама, ликовима и њиховим поступцима као и у маси других естетичких чинилаца – те је општа и интензивна анализа књижевног текста предуслов за његово правилно тумачење. Речју, идејна анализа функционише као стални чинилац опште интерпретације уметничког текста, она је интегрални елемент естетичке анализе. Циљ овог рада је да иде трагом наведених истраживања професора Милије Николића а на примерима из нових наставних програма покаже актуелност и применљивост методичког приступа књижевном делу са аспекта идејног и етичког плуралитета.

Кључне речи: Милија Николић, методика наставе, етика, стваралачка етика, поетика, естетика, идеје дела.

Момчило Настасијевић, заговорник фолклорног модернизма, најзагонетнија је и најособенија појава у српском песништву (Деретић 2007: 1043). Иако се огледао и у жанровима приповетке, драме и есеја, превасходно је лирски песник. Основе своје поетике, у којој доминира феномен *матерња (родна) мелодија*, везује за појам исконске музике, а образлаже га есејистички, верујући при томе, попут библијских писаца, у *мешафоре уха*, којима даје предност у односу на *мешафоре ока*. *Матерњом мелодијом називам ону звучну линију која, долазећи из најдубљих слојева духа, везује појмове у шајансјивену целину живој израза... Мело-*

* oliveraradulovic.ff@gmail.com

дијом дух крчи себи побеге у свешу. Музичка поплава равна је религијској. (Настасијевић 1991: 41)

Новица Петковић се у свом огледу о старобалканској култури осврнуо на динарска, епска неразумевања древновизантијске матрице нашег југа, Старе Србије, Косова и Метохије, којој је припадао и Настасијевић, и која, иако лишена епског и херојског индивидуализма, представља високоорганизован и уређен космос, у коме је појединац само на први поглед потиснут, али, заправо, снажно заштићен предањима, обичајношћу и жртвеном етичношћу заједнице.

Приповетка „Запис о даровима моје рођаке Марије” новина је у обавезном програму за трећи разред гимназија и средњих школа, којом је замењена Настасијевићева лирика, сада премештена у изборне програме. Ова новина изазвала је бурне реакције зато што су бројни наставници и други познаваоци књижевности – занемарујући могућност уклапања у контекст целокупног стваралаштва поменутог песника – казану промену сматрали непримереном због значаја Настасијевићевог песништва. Речју, „Запис о даровима” жанровски и интерпретативно комплексан је текст, не мање поетичан од Настасијевићевог песништва, у ком је, према речима Новице Петковића, писац активирао из језичког памћења старе слике и значења. Премда је његов књижевни текст слојевит и херметичан, истовремено је међу духовно најдубљима у целокупној српској књижевности, и има својство ширења значења, отварајући могућност контекстуализације целокупног Момчиловог стваралаштва. При томе се у тексту, као на каквом палимпсесту, уочавају различити текстуални наноси: прехришћанске религије, хришћанске антропологије и етике и слојеви нововремене слике света. Заправо, можемо рећи да има у њему и мистичног заноса и религиозног надахнућа. Да би се допрло до стварног значења ове сложене жанровски хибридне творенице, треба сагледати могућност тумачења „Записа о даровима” у контексту Настасијевићеве лирике, која је делимично позната ученицима из основне школе, али и есејистике, која није у школским програмима, а неопходна је будући да садржи самотумачења писца који је сумњао у могућност књижевне анализе. Несумњиво је да треба отворити контекст Настасијевићеве есејистике да би се његово дело употпунило ауторовим самотумачењима. Уметничко дело није зидана кућа него израсло дрво. *Покушајте да разлобије један цвеш: И самом помишљу да га анализираше ви сће га већ повредили у његовом сувереном јединству, нечега је већ нестало...* (Настасијевић 1991а: 13)

Момчило Настасијевић, *свештац српског језика*, како га је назвао Винавер, свој животни и књижевни пут је осмислио као својеврсно подвизништво те је, као професор матерњег језика у IV мушкој гимназији, представљао узоран професорски лик с ретком педагошком интуицијом

и духовним прегнућем. Он је све материјално потчињавао духовном па је морално биће Момчила Настасијевића владало његовим животом, што се и читава у пишевом стваралаштву. Био је духовни родитељ многим, а *Речи из осаме* посветио је својим ученицима спремајући се на вечити починак: *Бездејан на истину трем. Синови праће ме и кћери.*

Станислав Винавер је, у свом познатом огледу „Момчило Настасијевић” (Винавер 1938), уочио да је смрт песникова била као „смрт свеца, тиха, смерна, светла и насмејана од неког унутрашњег сијања”, што је идеја коју запажамо у интерпретираној приповеци „Запис о даровима моје рођаке Марије”. Важност језика, речи и мелодије у стваралаштву Момчила Настасијевића у центру је пажње проучавалаца не само његове поезије већ и прозе, као и имплицитне и експлицитне поетике самог аутора.

Сагласно наведеном, запажа се и богатство архаичне лексике у „Запису о даровима моје рођаке Марије” као значајно културно наслеђе које се јавља како у Даничићевом и Вуковом преводу Библије тако и у средњовековним житијима и апокрифима. Раслојавањем овог књижевног текста, које је и само *чувар традиционалних лексичких и нарадивних облика*, омогућиће се не само понављање стечених знања из Библије и старе књижевности у настави већ и његово уцеловљење и осмишљавање на вишем нивоу.

Настасијевићева поетика *откровења*, коју писац образлаже у својим есејима, а овом темом се бави и у „Запису”, заснива се на појмовима из хришћанске религије и етике, што ће бити повод да се они појасне ученицима. *Ништа с предумишљајем, почетним откровењем у све нова, и свако да садржи клицу даљне, да му буде пророчанство, и тако на све доживе исти одјек да се оласи* (Настасијевић, 1991а: 31а).

Настасијевић је везан за средњовековну традицију српске књижевности а преко ње посредно, сасвим разумљиво и неизбежно, за Библију, док је за последњу новозаветну књигу, *Откривење Јованово*, везан – непосредно, симболичким значењима. Читајући је песнички, користио је *Апокалипсу* као ризницу слика, реторички образац и текстуалну подлогу како у поетички обликованим есејима тако и у песништву и наративној прози. Отуда Настасијевићеву поетику можемо повезати с идејом *другој доласка Исуса Христа*, који ће довести до откровења божанске суштине у уметнику. *У нама самима, у нашим рођеним моћима, и моћношћу беснућа је и моћношћу пућа* (Настасијевић 1991а:78). Сродну идеју налазимо у „Запису о даровима моје рођаке Марије” у везиљиној *творачкој фази* када почне да везе девојачку спрему: *Која ли то у журби везући изда лека изледиш? И на блајослов ли је или на неко даље страдање – ништа баба забринућа за везиљу која се узбори сиротиња, да трашке зноја избише*

по њој, који *иуш* буде немирна као вода, али једнако везе и душевне речи *јовори* (Настасијевић, 1991б: 21). Из наведеног је белодано да писац негује два основна поетичка идеала: *сойсџвену еџичностџ*, која је значајна за истраживање теме којом се бавимо, и *уметностџ ради људске душе*, до чега долази чишћењем родне фруле да би открио Дух космичке мелодије радости и љубави. Настасијевић је, по Јеротићу, својим императивом хтео постићи савршенство форме и садржаја у *делу које џреба да џослужи обнови и духовном џрейороду своја народа*, те моралну чистоту личног живота, која иде све до аскетског подвижништва уз дискретно приближавање области религиозне мистике. Све ове идеје налазимо и у „Запису о даровима моје рођаке Марије”, у процесу настанка везова и усавршавања везиље и њене уметности.

Настасијевић је целим својим бићем носио распету драму аутентичног хришћанина и двехиљадугодишње хришћанске културе. Он приступа традицији српској, византијској и претхришћанској као мистичар уметник, вечни путник-подвижник који кроз личну патњу упловљава у луку смирења и радости. *Уметник је свешџеник и маџ*, сматра Настасијевић, *џосредник између Боџа и универзума, он има мођ израза који оџкрива, џе слџи виде а џлуви чују, без њџа би ход човечансџтва навише био веома, веома сџор, а можда и доведен у џиџање* (Настасијевић 1991а: 17). Тек ако уметност постане религија која захтева оданост без остатка, ако књижевно дело извире из душе уметника, тек када живот уметника постане залог стварања, када се уметник ослободи таштине жртвујући се и стапајући са тајном света, схвативши да Универзумом влада закон спајања у целину, тек тада је стварање аутентично. *Највеџи духови редовно су џо начело налазили у Боџу: он је с ове сџране сџварносџи – у њиховој души. У самој сџварносџи – као начело лейоџе, с оне сџране сџварносџи – као џајна* (Настасијевић 1991а: 21). Ове идеје надахнуте хришћанском етиком, драгоцене за Настасијевићеву поетику, читамо у интерпретираној причи као поетику Маријиних везова која указује на снажну везаност човечје душе са недокучивом тајном надстварног.

Збирка приповедака „Из тамног вилајета” дело је *археџиџске* имажинације и функционише као недељива целина са есејима Момчила Настасијевића који на модеран начин померају границе жанра. Реч је о колажном облику заснованом на сегментима из фолклорних прича, предања, библијских легенди и парабола, које су интерполиране у облик модерне прозе, есејистичким и песничким пасажима, с обавезном мудросном поентом обликованом у маниру Соломонових пословица и поука из *Беседе на јори*. Настасијевић у нашем песништву свог доба, стоји као усамљена и особена песничка личност, чији је положај парадоксалан: употребљавао је речи и интонације архаичније него традиционалисти, али је остао актуелнији, па и новији, него многи модернисти.

„Откривење Јованово” је јасно прозирљив подтекст у есејима и приповеткама Момчила Настасијевића. Последња књига у Библији послужила је писцу и да, следећи њен фигуративни језик, проговори о уметности, о стваралачким поривима који откривају природу уметника, да дочара *процес настајања књижевног дела*, те проблематизује питање разумевања текста. Појам *откривења* – везан за хришћански мистицизам – означава у Настасијевићевој поетици постепену, потпуну спознају човека и универзума током стварања уметничког дела; писац стиче нарочите пророчанске моћи у стваралачком процесу и преноси, попут пророка Јована, загонетне визије које су одзив на исконске слике, древне гласове чији се одјек чује у аутентичном делу.

Ваља истаћи да је већина поетичких ставова Момчила Настасијевића везана за хришћанска филозофска и етичка опредељења која налазимо у „Запису о даровима моје рођаке Марије”: отуд захтев да уметник буде чист и просветљен, да ствара ослобођен таштине, свестан ограничене спознаје и фрагментарности уметничког израза који покрећу посебно духовно таласање изазвано жељом да се кроз креативни чин оствари човеков идеал – БИТИ САВРШЕН КАО ОТАЦ НЕБЕСКИ! Уметник је препознат у библијској метафори *јаћње Божје*, предаје душу свету, страда у процесу уметничког послања, умирући у тексту, као јагње на жртвенику, попут рођаке Марије, *небеске невесте*, која се смирује и смеши са везом у рукама *као први пут кад се насмеши*.

Отуда ће уметникова душа бити означена фигуративним библијским говором – као *рајска бајина*, икона Богомајке, духовни простор створеног дела као храм, а примање уметничког дела равно је благодети испијања свете воде. Надлазећа апокалипса служи писцу да проговори о духовној неиспуњености човека: *Нови хаос судбоносно се покренуо да створи још једно звездано небо*, али и реинтерпретира типологију ишчекивања другог Спаситељевог доласка, такву која уцеловљује стварање, а симболично изражава процес дезинтеграције уметника који не умире већ се стапа са универзумом. Упркос идеји да треба бранити право писца на његову тајну, херметичност текста Момчила Настасијевића може се повезати са загонетним значењем „Откривења Јовановог”, са готово непрозирном симболиком библијског текста, са *моћивом зајечаћене књије*. Тај је мотив у дубинској, симболичкој вези са сликом *закључаног ковчега дарова рођаке Марије*, која се у интерпретираном стваралаштву јавља као *ризнаца необичних њризора и слика*, на чије духовно значење указују *пишчеви есеји*, без којих се не може разумети његова поетика. Тајновитост и херметичност Настасијевићевог прозног и поетског дела може се тумачити у контексту хришћанске идеје о *ограничености стварања* и учења о свештим *тајнама*: *Лейоша једне ствари у основи је тајна*

ше ствари а уметник је дарује свешу преко осећања лейоше. Уметношћ је у својој бићу религија која шежи да скине вео са нейробојне стварношћу и открије истину постојања (Настасијевић 1991а: 21). Идеја да се традиција не може отети нити на силу освојити, већ да је треба љубављу и жртвом заслужити – открива се како у „Запису о даровима моје рођаке Марије” тако и у Настасијевићевим есејима.

„Запис о даровима моје рођаке Марије” имплицитно је исказан *стваралачки манифест писца* који овим текстом отвара питања природе уметничког послања, стваралачких порива, покреће проблем стваралачке таштине уметника, његовог страдања и жртвовања у процесу стварања дела те проблематизује разумевање књижевног текста. Маријино страдање почиње њеном стваралачком побудом и произилази из уметничке таштине, у тренутку суочавања са собом у огледалу. Тема „Записа” јесте *настанак Маријиних везова* (стварање уметничког дела), а нараторова рођака која носи сакрално име Богомајке представља душу уметника. Вез се у причи јавља као запис, као архитект, као рефлекс звездознанства. Појам *откривења* – везан за хришћански мистицизам – означава у Настасијевићевој поетици постепену, потпуну спознају човека и универзума током стварања уметничког дела; писац стиче нарочите пророчанске моћи и преноси, попут пророка Јована, загонетне визије које су одзив на исконске слике, древне гласове чији се одјек чује у аутентичном делу. Однос према традицији је значајан сегмент аналитички пропитиване поетике засноване на идеји укоренивања у традицију – Настасијевић се залагао за суштину, да се ствари поимају по *језру, а не по кори*: *Јер, ако нема свој штабл или је оно слабачко, онда ни помена о неком ошлеменивању, онда се и сам калем осуши. А дубоко укорениеном штаблу и не треба калемљења: чим из веће дубине пошћу сокови, тим ће се шлеменишије шлог замешнути* (Настасијевић 1991а: 45). *Ако се једном шродрло до сржи ствари, извор је нужно обилан, и све што има да се асимиљује, шореди, дозива једно друго, наштаје кришталисање у шравом смислу речи.*

Ваља истаћи да је већина поетичких ставова Момчила Настасијевића везана за хришћанска филозофска и етичка опредељења: отуд захтев да уметник буде чист и просветљен, да ствара ослобођен таштине, свестан ограничене спознаје и фрагментарности уметничког израза који покрећу посебно духовно таласање изазвано жељом да кроз креативни чин оствари савршенство као човеков идеал! Уметник је препознат у библијској метафори *јаће Божје*, предаје душу свету, страда у процесу уметничког послања, умирући у тексту, као јагње на жртвенику, попут рођаке Марије која се смирује и смеши са везом у рукама *као шрви шут кад се насмеши*. Отуда ће уметникова душа бити означена фигуративним говором – као *рајска башта*, икона Богомајке, а предео Настасијевићевог дела као храм. Надолазећа апокалипса служи писцу

да проговори о духовној неиспуњености човека: *Нови хаос судбоносно се ђокренуо да створи још једно звездано небо*, али и реинтерпретира типологију ишчекивања другог Спаситељевог доласка и савршеног Божјег стварања, такву која уцеловљује стварање, а симболично изражава процес дезинтеграције уметника који се стапа са универзумом.

Упркос идеји да треба бранити право писца на његову тајну, херметичност текста Момчила Настасијевића може се повезати и са загонетним значењем „Откривења Јовановог”, с готово непрозирном симболичком библијског текста, са мотивом *запечаћене књије*. Тај је мотив у дубинској, симболичкој вези са сликом закључаног ковчега дарова рођаке Марије, која се у интерпретираном стваралаштву јавља као ризница необичних приказа и слика, метафора је односа према духовним даровима рођака који су живели у прошлости, а на чије значење указују пишчеви есеји, без којих се не може разумети његова поетика. Тајновитост и херметичност Настасијевићевог прозног и поетског дела може се тумачити у контексту хришћанске идеје о ограничениости спознаје и учења о светим тајнама.

После Маријине смрти остали су ковчези дарова незавештани, не дају се људској руци отворити. Иза везиље остаје и укусо прсло огледало, знак да је уметникова душа пронашла своју вечну кућу. Напослетку, остаје тајна наслућена у светлуцању њених везова и налог да се дарови примају као што се пије света вода, да им се прилази као реликвији. *Наше је да у шриљењу надамо се неком бољићку да ошуда ђроклија*. Настасијевић посебно проблематизује питање разумевања уметничког дела исказано кроз потребу да се спознају умрли рођаци по њиховим даровима, јер орнаменти веза крију историју страдања људске душе.

Оку пажљивог читаоца не може промаћи подтекст „Откривења Јовановог” у „Запису о даровима”. Наиме, „Откривење Јованово” даровано је целом хришћанском свету као обећање срећне будућности и победа светлости над тамом. Маријин рођак, преносилац наративних знања, приповеда скрушено и скромно свестан ограничених наративних моћи, не пише да себе истакне, већ да *олакша души ђод шерешом тајне*. Молитвено се обраћа Богу да му подари моћ преношења приче, попут пророка Јована за обасјање Светог духа. Настасијевићева приповетка садржи више библијских мотива: пад у грех, терет искомске кривице, неслога међу ближњима, казна, борба добра и зла, покајање, искупљење...

Композиција „Откривења” је трочлана, а таква је и код „Записа о даровима”, а појам откривења везан је за три ступња спознаје и усавршавања човекове духовности. Соба у којој везе Марија прозачна је и просветљена, у њој доминира мотив белине везиљиног платна и њене седе косе, која је знак уметниковог тегобног путовања до савршеног

дела. Постоји аналогја између изгледа везиље која се смирује и Христа на гори Патмос, где се јавља Пророку: *А глава његова и коса бијаше бијела као бијела вуна, као снјег, и очи његове као пламен оћени; И имаше у својој десној руци седам звијезда, и из уста његових излажаше мач оштар с обје стране, и лице његово бјеше као сунце што сија у сили својој.* (Откривење 1, 12–16)

Дескриптивни нагласак Настасијевићевог текста на Маријиним је очима, ризници духовних потенцијала које се преображавају у процесу стварања, док се људима у близини последњег починка очи смањују, очима које бивају све веће док се она смањује, *цела чуви*. Мотив рајске баште на Маријином везу метафора је лепоте везилине душе, *каква се речју не помиње, а довека сања*, која наговештава освојено место у књижи живога снагом духовног подвига.

Ишчекивање доласка Спаситеља као лајтмотив у Библији, поглавито у „Откривењу”, препознаје се у „Запису о даровима” Момчила Настасијевића, даје смисао уметности и наду уметнику вечно гладном спознаје да ће га жртва искупити. Фрагментарност, подела на више наративних целина, степенаста перцепција, уз изражено језичко таласање текста, постојање затамњених места у тексту – чине да приповетка остане загонетка за аналитичаре, што је у складу са ауторовом тезом да уметност полаже право на тајну, а да дарове рођака треба жртвом заслужити. Хришћанска етика: *даривање и примање уздарја* темељ је Настасијевићеве поетике изражене девизом: „Много прими, стоструко више врати.” Даривање је древни обичај везан за све фазе људског живота ради приближавања дародавца и дарованог, обележен *веровањем у мајијску моћ и оклоњеној предмети*. Хришћанство оплеменењује овај пагански обичај вером у духовне дарове који награђују оданог верника. Настасијевић поима уметничко надахнуће као Божје даривање уметника, а тајну стварања види у непрекидној присутности првобитног, у остваривању везе са књижевном традицијом: *Дало ти се да би целог себе дао*.

Проблем таштине уметничког стварања отворен у „Запису о даровима” везан је за идеју зла, јер ако је стварање покренуто самољубљем, израз је човековог пада. Тек ако уметник разбије огледало снагом свог духа и пређе на другу страну, издигне се изнад баналности света и почне да ствара из душе покренут идејом даривања – само тада уметничко дело почне да зрачи. Баба прича о Маријином страдању са жељом да иза њеног живота остане поука – наше је да се у трпљењу надамо неком бољитку, да он отуда проклија. Свесна је Маријине борбе са собом и злом које је окружује, што се чита на њеном везу.

Моштив зашвореној ковчега у ком је Маријино завештање може се довести у везу са *васкрсењем*. Улога уметности је искупитељска, према веровању аутора, а уметници само неколицина одабраних која ће остати

после апокалипсе. Као што се Исус Христос у својим беседама позива на старозаветне пророке, открива се као чувар и оплеменитељ древних знања, тако и рођака Марија чува древна наративна умећа у свом везу симболично исказана мотивом дарованог платна које је лист у непропадљивој Небеској књизи. Маријин вез није могао да се усаврши без примања дара (читати – наративног умећа), јер човек не може ништа примити ако му не буде дано с неба. Управо тако ни Христос није могао на Голготу без Маријиног даривања. „Запис о даровима” упућује на стваралаштво као хришћанску мисију, као потребу преношења исконског наративног знања само упућеним и чистим чуварима древних тајни, а уметник је најчистији као сарадник Творца у усавршавању створеног дела.

Настасијевићев есеј „У одбрану човека”, његов духовни тестамент, филозофска је, теолошка и јесничка визија ретке духовне инспирације, посвећена хришћанству, које је са Христом устало у одбрану човековог достојанства и права на слободан избор. Појава Сина Божјег у историји човечанства представља прекретницу, вели Настасијевић, јер од њега почиње нова фаза развоја духовности, заснована на филозофији љубави, која добија свој пуни смисао кроз процес обожења, уподобљавања Христу, *осишвареном лику човека. Од Христа наовамо процес човека убрзан је до крајњих граница могућности* (Настасијевић 1991а: 70–79). Појава Спаситеља свако живо биће испуњава истодобно и усхићењем и очајањем: *усхићењем какви бисмо молили бити и очајем, какви смо били и какви јесмо*. Надаље, писац хришћанство доживљава као непрекинут процес суочавања са собом, нужно прочишћење и прогледавање духовним очима. *Јер сва ствари наше неистинитости мора се обелоданити у смрти... Страхотни смисао Христове прераности хоће ли се још стваријом наслеђеном задовољности Његовој групи долазак: да у јоновољеном његовом лику човек мајновено сјозна сву своју пројас, кад му више сјаса нема* (Настасијевић 1991б: 76). Момчило Настасијевић, писац есеја „За матерњу мелодију”, један је од ретких стваралаца у српској књижевности који је веровао у откривалачке могућности уметничког дела, спреман на изазов непрекидног усавршавања у стваралачком процесу који води у земљу духовних обећања. Прави уметник познаје чудо стварања, уз помоћ Божјег надахнућа, у којем речи једна другу дозирају и откривају, а слика рађа слику. Трагање за коренима и изворима, у духовном и националном смислу, предуслови су уметничке снаге и ширине, јер као што је Творац један – једна је и уметност, а начело целине влада универзумом и *само целина сјасава*. Бог је распеваност духа, матерња мелодија која миловучи у уметниковом говору, јер његов стваралачки порив, попут Божјег, настаје из љубави – ствара се *ради душе*, јер песник носи цео космос у себи, своје озвездано небо. Момчило

Настасијевић је писање сводио у границе нужности – треба проговорити онда када је неопходно ћутати и пронаћи мудру, првородну реч, духовну реч која открива најмуклије делове бића. Како друкчије учинити да ћутање проговори – и тако уронити у стање *духовної тишовања*, познато у хришћанској мистици које претходи изговарању речи, и изразити све немушто, неспознато, ирационално – ако не неговањем музике речи, а најприроднија је матерња мелодија језика, која прва отвара детињи слух када се роди. Наведени ставови илуструју доток хришћанске духовности у песникова промишљања о поетици.

Дакле, закључимо укратко, у овом раду посвећеном етичким идејама књижевног стваралаштва Момчила Настасијевића а према методичким упутима професора Милије Николића на примеру „Записа о даровима моје рођаке Марије” и Настасијевићевих есеја, открили смо као темељну идеју освајања и чувања књижевне традиције жртвом у току уметничког стварања. Једино пуштањем крви у процесу настанка уметничког дела – јер *васкрсења не бива без смрти* – уметник не умире него васкрсава, што одговара симболици отварања ковчега са даровима. Уверење да су уметници светлила која озарују човечанство и представљају Божју духовну децу чита се из Настасијевићевих есеја о уметности. Аутор нам је указао на значај матерње мелодије како у човековом животу тако и у уметничком послању јер народ народу прво мелодијски доструји. Осим тога, указано је и на потребу да се ствари поимају по језгру а не по кори. Наглашено је уверење да је уметник научио човечанство шта је лепота, те је он, будући да је Бог отеловљење идеје лепоте, Божји сарадник на усавршавању света и човека, и представља духовног подвижника. Отуда идеја уметникове етичности и аскетског посвећења позиву. У имплицитно исказаној поетици у „Запису о даровима” наглашава се прочишћујућа улога уметности, и указује на значај Библије и библијске традиције за савремену уметност. Симболика последње новозаветне књиге препозната је у Настасијевићевим есејима и „Запису о даровима” као ризница слика и симбола која носи идеју потребе непрекидног духовног усавршавања човека и света.

ИЗБОР

Библија или Свето писмо Старога и Новог Завјета (1993), Превео *Стари Завјет* Ђура Даничић, *Нови Завјет* превео Вук Стеф. Караџић, Београд: Британско и инострано библијско друштво.

ЛИТЕРАТУРА

- Винавер 1938:** С. Винавер, *Момчило Настасијевић*, у: Момчило Настасијевић, *Целокупна дела Момчила Настасијевића*, књ. 1, *Из тамног вилајета*, Београд: Штампарија Драг. Грегорића, 3–24.
- Деретић 2007:** Ј. Деретић, *Историја српске књижевности*, Београд: Sezam Book.
- Јеротић 1984:** V. Jerotić, Момчило Nastasijević i njegova priča Zapis o darovima rođake Marije, *Darovi naših rođaka*, Београд: Prosveta.
- Крагујевић 1976:** Т. Крагујевић, *Мишко у Настасијевићевом делу*, Београд: Вук Караџић.
- Милосављевић 1978:** П. Милосављевић, *Поетика Момчила Настасијевића*, Нови Сад: Матица српска.
- Милосављевић 2012:** П. Милосављевић, *Наративна истраживања*, Београд: Матица српска у Дубровнику – Мирослав, Грачаница: Логос.
- Милошевић 1969:** Н. Милошевић, Мелодија и мотивација, *Књижевност*, XXIV, књ. XLIX, 10, 324–347. (Поводом приповетке М. Настасијевића „Лагарије по ноћи“)
- Милошевић 1978:** Н. Милошевић, *Зиданица на јеску: књижевност и метафизика: Црњански, Десница, Настасијевић, Лалић, Андрић, Селимовић*, Београд: Слово љубве, XXX–XXX.
- Настасијевић 1991а:** М. Настасијевић, *Есеји, белешке, мисли*, Горњи Милановац: Дечје новине, Београд: Српска књижевна задруга.
- Настасијевић 1991б:** М. Настасијевић, *Проза*, Горњи Милановац: Дечје новине.
- Николић 1975:** М. Николић, Идејна и етичка анализа књижевног дела, у: М. Николић, *Књижевно дело у наставној пракси*, Београд: Научна књига, 23–251.
- Поетика дара и даривања у југословенским књижевностима*, научноистраживачки пројекат. М. Радовић (носилац пројекта), Нови Сад: Филозофски факултет, 1991.
- Н. Петковић (ред.),** *Поетика Момчила Настасијевића*, Београд: Институт за књижевност и уметност – Културно-просветна заједница Србије, Горњи Милановац: Дечје новине, 1994.
- Радовић 1989:** М. Радовић, Прагматика наративних знања у приповеци *Зависи о даровима моје рођаке Марије Момчила Настасијевића*, у: Н. Петковић (ред.), *Титови приповедања у роману и приповеци на српскохрватском језику у првој половини XX века*, Београд: Институт за књижевност и уметност, Сарајево: Институт за језик и књижевност, 87–94.
- Радуловић 2003:** О. Радуловић, *Лист небеске књије: библијски подтекст српске прозе 20. века*, Нови Сад: Змај.
- Титови приповедања у роману и приповеци на српскохрватском језику у првој половини XX века*. Н. Петковић (уредник зборника), Београд: Институт за књижевност и уметност, Сарајево: Институт за језик и књижевност, 1989.

Olivera V. Radulović

CONCEPTUAL AND ETHICAL ANALYSIS OF A LITERARY WORK –
FOLLOWING THE TRACE OF METHODOLOGICAL RESEARCH
BY PROFESSOR MILIJA NIKOLIĆ

Summary

Professor Milija Nikolić in his paper *Conceptual and ethical analysis of a literary work* (Nikolić 1975: 232–251) emphasized that the conceptual layer of literary art contains the essence of educational values and opportunities. In order to take advantage of these opportunities in teaching, especially in these unfortunate times when the ethical character of students should be nurtured through literature as well, it should be remembered that a complex artistic organism contributes to the creation of the conceptual wealth of the artistic work, Professor Nikolić emphasizes and underlines the conceptual pluralism, giving primacy to ethical and aesthetic concepts. The sources of the concepts of a literary work are found in the main images, characters and their actions as well as in a mass of other aesthetic factors – therefore a general and intensive analysis of the literary text is a prerequisite for its correct interpretation. In other words, conceptual analysis functions as a permanent factor in the general interpretation of an artistic text; it is an integral element of aesthetic analysis. The aim of this paper is to follow the research of Professor Milija Nikolić and present the relevance and applicability of this methodical approach to literary works from the perspective of ideological and ethical plurality, based on examples from new teaching programs.

Keywords: Milija Nikolić, teaching methodology, ethics, creative ethics, poetics, aesthetics, work ideas.